

बी. ए. प्रथम वर्ष
पेपर - I
प्रकरण 04:- धर्म संस्था
(RELIGION INSTITUTION)

प्रा. सुलोचना जाधव

समाजशात्र विभागप्रमुख,
बळीराम पाटील महाविद्यालय
किनवट

प्रस्तावना (Introduction)

मानवी जीवनात धर्माला विशेष महत्व प्राप्त झाले आहे. जसे समाज जीवनाचे सामाजिक, आर्थिक आणि राजकीय, शैक्षणिक हे ज्याप्रमाणे विविध पैलू देखील महत्वाचा असून मानवी समाजाचे जीवन हे धार्मिकतेशी संबंधीत आहे. उदा धार्मिक विश्वास, श्रद्धा, पंरपरा, नैतिकतेचा प्रभाव समाजजीवनावर पडलेला दिसून येतो. प्रगत किंवा आधुनिक समाजात धर्माचे विशेष महत्व आहे. प्रगत समाजाच्या तुलनेत आदिवासी समाजात धर्माचे प्रारंभिक स्वरूप आढळून येते. जीवनातील अनेक प्रश्न सोडविताना मनुष्य बऱ्याच वेळा हतबल होतो आणि धार्मिक गोष्टीचा आश्रय घेतो.

4.2 धर्माच्या व्याख्या (Definasion of Religion Institution)

- ऑगर्बन (Ogburn)

“ धर्म म्हणजे मानवी शक्तीविषयांचा दृष्टीकोन होय.”

- फ्रेझर (Frazer)

“मानवी जीवनाचे स्वरूप आणि दिशा पत्यक्ष आणि नियंत्रित करणाऱ्या मानवापेक्षा सरस शक्तीवरील विश्वास म्हणजे धर्म होय.”

- एडवर्ड टायलर (Edward Tylor)

“ दिव्या प्राण्यावरील विश्वास म्हणजे धर्म होय.”

4.3 धर्माचे स्वरूप किंवा वैशिष्ट्ये

Characteristics of Social Institution

- धर्म ही एक सामाजिक घटना आहे
- पारंपारीक संकल्पना
- मूलभूत संख्यापैकी एक संख्या
- विश्वासाची व्यवस्था
- धार्मिक विधि
- धर्म ही एक वैयक्तिक अनुभूती आहे.
- अलिखित नियम
- धार्मिक श्रद्धा
- प्रतिक

4.4 धर्माचे कार्य (Function of Religion)

1. सामाजिक एकात्मता निर्माण करणे
2. सामाजिक नियंत्रण
3. समाजात शांतता व सुव्यवस्था
4. स्तरीकरणाचे समर्थन
5. व्यक्तीमत्वाचा विकास
6. मनोधर्य वाढविणे
7. ताण तणाव निरसन
8. आध्यमिक विकास